

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ՇԱՔՐՈ ՄՅՈՅԱՆ
(ծննդյան 70-ամյակի առթիվ)

Լրացավ ականավոր պատմաբան, Հայաստանում քրդագիտության զարդացման նվիրյալ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, Շվեդիայի քրդական գիտությունների և արվեստի ակադեմիայի անդամ, Մոսկվայի քրդագիտական հետազոտությունների կենտրոնի տնօրեն, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Շաքրո Խուրդոյի Մհոյանի ծննդյան 70-ամյակը:

Շ. Խ. Մհոյանը ծնվել է 1930 թ. ապրիլի 12-ին Հայաստանի Արագածի շրջանի Ալագյազ գյուղում, ծառայողի ընտանիքում: 1948 թ. ավարտելով տեղի միջնակարգ դպրոցը, ընդունվել է Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը: Ինստիտուտն ավարտելուց հետո 1952–1954 թթ. աշխատել է Ալագյազի միջնակարգ դպրոցում որպես պատմության ուսուցիչ: Հետագայում 1956–1960 թթ. եղել է «Ռյա թագա» թերթի խմբագրի տեղակալ:

1960 թ. Շ. Մհոյանը աշխտանքի է անցել Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտության ինստիտուտում, որտեղ վարել է սկզբում

կրտսեր դիտաշխատողի, այնուհետև բաժնի վարիչի պաշտոնները: 1963 թ. նա պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն՝ «Քրդական ազգային-ազատագրական շարժումները Իրաքում երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո» թեմայով, իսկ 1978 թ.՝ Մոսկվայում դոկտորական ատենախոսություն՝ «Քուրդ ժողովրդի ազգային ինքնավարության հիմնահարցերը Իրաքում» թեմայով: 1990 թ. պրոֆ. Մհոյանը ընտրվել է Հայաստանի ԳԱԱ թղթակից անդամ, իսկ 1996 թ.՝ իսկական անդամ: 1994 թ. ակադեմիկոս Շ. Մհոյանը հրավիրվել է Մոսկվա և ստանձնել քրդագիտական հետազոտությունների կենտրոնի տնօրենի պաշտոնը, կենտրոն, որի առջև բարդ և պատասխանատու խնդիրներ են դրված: Նա սերտորեն համագործակցում է Հայաստանի ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտի հետ:

Ակադեմիկոս Շ. Մհոյանը ականավոր քրդագետ է և ծանրակշիռ ավանդ է ներդրել հայրենական քրդագիտության զարգացման մեջ: Նրա գրչին են պատկանում 10 մենագրություններ և մի քանի տասնյակ գիտական հոդվածներ, որոնք քաջ հայտնի են և բարձր համարում ունեն մեր երկրում և նրա սահմաններից դուրս: Լայն ճանաչում ստացած մենագրություններից են «Քրդական ազգային-ազատագրական շարժումներն Իրաքում երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո» (Երևան, 1965), «Քուրդ ժողովրդի ազգային ինքնավարության հիմնահարցերը Իրաքում» (Երևան, 1977), «Քրդական հարցը Իրաքում երկու համաշխարհային պատերազմների միջև ընկած ժամանակաշրջանում» (Ստոկհոլմ, 1987, թուրքերեն), «Քրդական հարցը Իրաքում նորագույն ժամանակաշրջանում» (Մոսկվա, 1991, ռուսերեն) և այլն: Նա հեղինակակիցն ու խմբագիրն է «Քուրդիստանի պատմություն» ծավալուն մենագրության, որը լույս տեսավ Մոսկվայում 2000 թ.: Դա հայրենական և արտասահմանյան քրդագիտության մեջ առաջին լուրջ փորձն է ի մի բերելու քուրդ ժողովրդի պատմությունը և ստեղծելու մի ամբողջական ուսումնասիրություն: Նշված աշխատությունները, որոնք լույս են տեսել հայերեն, ռուսերեն, քրդերեն, անգլերեն և արաբերեն լեզուներով, բացահայտում են քուրդ ժողովրդի նորագույն շրջանի պատմության ցարդ չուսումնասիրված հանգուցային հիմնահարցեր:

Ճանաչված քրդագետ Շ. Մհոյանի հետաքրքրությունների շրջանակները շատ լայն են. քրդական շարժումների հիմնական գործոնների վերլուծությունն ու բնութագրում, քրդական ազգային շարժման գաղափարախոսության հիմնահարցերը արդի փուլում, քուրդ ժողովրդի պատմական ճակատագրում Իսլամի խաղացած դերը, միջազգային դործոնները քրդական հարցի լուծման գործում և այլն: Այդ հարցերի շուրջ նա բազմաթիվ ելույթներ է ունեցել միջազգային գիտաժողովներում: Ակադեմիկոս Շ. Մհոյանի անվան հետ է կապված արդի փուլում քրդական ազատագրական շարժման գաղափարախոսության հիմնական գործոնների համակողմանի ուսումնասիրությունը:

Հատուկ դնահատականի են արժանի Շ. Մհոյանի՝ Իսլամի հարցերին նվիրված ուսումնասիրությունները, որոնց մեջ ցույց է տրվում քուրդ ժողովրդի պատմական ճակատագրում Իսլամի խաղացած դերը: Համարձակությամբ և նորարարությամբ աչքի ընկնող այդ ուսումնասիրությունները և այնտեղ փաստարկված հետևություններն ու եզրահանդումները, քննարկվող հիմնահարցերի յուրահատկության հետևանքով, ունեն ոչ միայն տեսական, այլև գործնական նշանակություն: Դրանցում հայրենական և արտասահմանյան արևելագիտության մեջ առաջին անգամ րացահայտված է այն մեխանիզմը, որի պատճառով մահմեդական կրոնը, ամբողջությամբ վերցրած, արգելակող գեր է խաղացել քուրդ ժողովրդի ազգային ձևավորման և ազգային ինքնագիտակցության զարգացման մեջ: Համոզիչ փաստարկված է այն հիմնադրույթը, որ Իսլամական գործոնի խաղացած դերն ու նշանակությունը նույնը չէ տիրապետող մահմեդական ազգի և նրանից կախյալ նույնադավան այլ ժողովուրդների համար:

Ակադեմիկոս Շ. ՄՀոյանը խոշոր ներգրուած ունի Իրաքում քրդական շարժման հետազոտման բնագավառում: 1991 թ. Մոսկվայում լույս տեսած նրա ծավալուն մենագրութունը նվիրված է Իրաքում քրդական հարցի ամբողջական պատմութեանը: Այդ բարձրարժեք ուսումնասիրութունում առաջին անգամ սահմանված են քրդական ազգային շարժման զարգացման փուլերը, ամփոփված է քրդական ազգային պրոբլեմի էութունը և ընդլայնելով ընդհանուր միջազգային գործոնների ամբողջութունը: Դա հնարավորութուն է ընձեռում ճիշտ ընկալելու մերձավորարևելյան այդ բարդ պրոբլեմի զարգացման ուղիներն ու միտումները:

1981–1994 թթ. ակադ. Շ. ՄՀոյանը հմտորեն վարել է ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտութեան ինստիտուտի քրդագիտութեան բաժնի աշխատանքները: Խոր և բազմակողմանի գիտելիքները, քրդերեն լեզվի, գրականութեան, բանահյուսութեան և ազգագրութեան խոր իմացութեան շնորհիվ նաև մեծապես նպաստում են բոլոր ուղղութիւններով քրդագիտական ուսումնասիրութիւնների արդյունավետութեանը: Նա հատուկ ուշադրութուն է դարձնում հայ-քրդական պատմական կապերին, հարաբերութիւններին, մշակութային փոխառնչութիւններին: Նա քննադատում է պատմութեան տարբեր շրջաններում տեղ գտած սխալներն ու թերութիւնները: Ակադեմիկոս Շ. ՄՀոյանի ջանքերով մշակվեց ԽԱՀՄ տարբեր շրջաններում բնակվող քրդերի սոցիալական վիճակի ու զարգացման հեռանկարների հաշտը: Քրդական ազգային մշակութի գարթոնքն ու զարգացումը Հայաստանում և քրդերի հայրենակիցների ծանր վիճակը Ազրբեջանում և մյուս երկրներում ընկած են ազգային հարցերին նվիրված նրա հոդվածների և միջազգային կոնֆերանսներում կարդացած զեկուցումների հիմքում:

1994 թ. աշխատելով Մոսկվայում, Շ. ՄՀոյանը շարունակում է սերտ կապեր պահպանել ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտութեան ինստիտուտի հետ, ապրում է Հայաստանի հոգսերով: Մոսկվայում նա ակտիվ մասնակցում է հայկական համայնքի աշխատանքներին: Հայոց Եղեռնի 80-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովում նա հանգես եկավ ազգային փոքրամասնութիւնների նկատմամբ անհանգուրժողականութեան թուրքական քաղաքականութեան հիմքում ընկած գործոնների մասին զեկուցումով և գատապարտեց այդ քաղաքականութիւնը:

Ակադեմիկոս Շ. ՄՀոյանը գիտահետազոտական աշխատանքները սերտորեն զուգակցել է մանկավարժականի հետ՝ գասախոսելով Երևանի պետական համալսարանի Արևելագիտութեան ֆակուլտետում: Առաջին անգամ նա է կազմել քուրդ ժողովրդի պատմութեան դասընթացը: Նա դեկավարում է երիտասարդ մասնագետների և ասպիրանտների աշխատանքները, իր գիտելիքներն ու հարուստ փորձը հաղորդում նրանց: Երկար տարիներ նա եղել է արևելագետների գիտխորհրդի անդամ, հանդիսացել է «Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ» մատենաշարի քրդագիտութեանը նվիրված հատորների խմբագիրը:

Ակադեմիկոս Շ. ՄՀոյանը բազմակողմանի և խոր գիտելիքներով օժտված քրդագետ է: Նա ճանաչված հեղինակութիւն է արտասահմանյան քրդական գիտամշակութային և հասարակական շրջաններում, արևմտանկարագիտական քրդական մի քանի հրատարակչութիւններին և դի-

տական կենտրոնների պատվավոր անդամ է: Նա վայելում է իր ընկերների սերն ու հարգանքը: Բոլորած 70 տարիները չեն թուլացրել նրա հետաքրքրություններն իր նախասիրած պրոբլեմների շուրջ: Շնորհավորում ենք ակադ. Շ. Մհոյանի 70-ամյա տարելիցը և երկար կյանք ու ստեղծագործական նորանոր հաջողություններ մաղթում նրան:

ԳՈՒՐԳԵՆ ԳԵՂԱՄՅԱՆ